

РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ

ГРОСУЛ В. А.

УДК 657: 330.1

Гросул В. А. Ресурси підприємства: теоретичне осмислення сутності

У статті проаналізовано системи категорій і понять, пов'язаних із розумінням економічної природи ресурсів підприємства. Доведено, що сучасний концепт економічних ресурсів є результатом тривалого розвитку наукової думки; простежено еволюцію наукових знань про економічні ресурси. Систематизовано наукові погляди щодо сучасного тлумачення категорії «ресурси» в економічній літературі; виявлено проблеми, пов'язані з неузгодженістю термінологічного апарату та отождоженням сутності понять «ресурси», «економічні ресурси» та «фактори виробництва». На основі узагальнення та систематизації різноманітних точок зору вчених на сутність категорій «ресурси підприємства», «економічні ресурси» та «фактори виробництва» виділено найважливіші їх риси, визначено галузі застосування та упорядковано понятійно-категоріальний апарат на основі розмежування досліджуваних понять.

Ключові слова: ресурси підприємства, економічні ресурси, фактори виробництва.

Табл.: 2. **Бібл.:** 25.

Гросул Вікторія Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

УДК 657: 330.1

Гросул В. А. Ресурсы предприятия: теоретическое осмысление сущности

В статье проанализированы системы категорий и понятий, связанных с пониманием экономической природы ресурсов предприятия. Доказано, что современный концепт экономических ресурсов является результатом длительного развития научной мысли; прослежена эволюция научных знаний об экономических ресурсах. Систематизированы научные взгляды относительно современного толкования категории «ресурсы» в экономической литературе; выявлены проблемы, связанные с несогласованностью терминологического аппарата и отождествлением сущности понятий «ресурсы», «экономические ресурсы» и «факторы производства». На основе обобщения и систематизации различных точек зрения ученых на сущность категорий «ресурсы предприятия», «экономические ресурсы» и «факторы производства» выделены важнейшие их черты, определены области применения и упорядочен понятийно-категориальный аппарат на основе разграничения исследуемых понятий.

Ключевые слова: ресурсы предприятия, экономические ресурсы, факторы производства.

Табл.: 2. **Библ.:** 25.

Гросул Виктория Анатольевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры экономики предприятий питания и торговли, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: vikgros@mail.ru

UDC 657: 330.1

Grosul V. A. Resources of an Enterprise: Theoretical Comprehension of the Essence

The article analyses the systems of categories and notions connected with understanding of the economic nature of resources of an enterprise. It proves that the modern concept of economic resources is the result of the lasting development of the scientific thought; it traces evolution of scientific knowledge about economic resources. It systemises scientific views with respect to the modern interpretation of the «resources» category in economic literature; reveals the problems connected with lack of co-ordination of the terminological set and identification of essence of the «resources», «economic resources» and «factors of production» notions. On the basis of generalisation and systematisation of various points of view of scientists on the essence of the «resources of an enterprise», «economic resources» and «factors of production» categories the article marks out their most significant features, identifies the areas of their application and organises the notional and categorical mechanism on the basis of differentiation of the studied notions.

Key words: resources of an enterprise, economic resources, factors of production.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 25.

Grosul Viktoriya A. – Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and catering trade, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: vikgros@mail.ru

З а сучасних умов, які характеризуються високим рівнем конкуренції та невизначеністю кон'юнктури, досягнення стійкого положення підприємства та його ефективного функціонування вимагає вирішення багатьох складних завдань. Найважливіше з них – максимально повне використання потенційних можливостей, формування здатності швидко адаптуватися до мінливої ситуації на ринку.

Отримання високих кінцевих результатів, економічне зростання та ефективність розвитку підприємства значною мірою визначається результативністю використання наявних ресурсів, сукупність яких утворює його ресурсний потенціал. Управління ресурсами як чинниками виробництва – одне з найважливіших завдань управління багатогранною діяльністю підприємства. Будучи основними джерелами і передумовами

отримання необхідних благ, ресурси служать вирішенню економічних завдань.

Питання теоретичного осмислення сутності ресурсів як основи економічного розвитку, виявлення їх джерел, розробка шляхів, форм і методів їх використання досить широко представлені в науковому доробку і досліджувались як видатними представниками економічної науки, які стояли у витоків сучасних наукових уявлень про сутність ресурсів (А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Дж. С. Міль, Ж.-Б. Сей, К. Маркс, А. Маршалл, Дж. Б. Кларк та ін.), так і представниками економічних течій сучасності. У наш час актуальні проблеми формування та використання окремих видів ресурсів знайшли відображення в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких Н. О. Власова, Л. А. Кушнір, С. Н. Ликасова, Т. І. Ніколаєва, Л. Г. Окорокова, К. В. Романчук, А. А. Садеков, С. І. Терещенко та ін.

Проведений огляд тематичних літературних джерел свідчить про те, що сучасний концепт економічних ресурсів є результатом тривалого розвитку наукової думки (табл. 1). Залежно від потреб часу та розвитку

науки у певних економічних школах основний акцент надавали тим чи іншим ресурсам, які дуже різні за якістю та можливістю повторного використання у діяльності суб'єктів господарювання.

Таблиця 1

Еволюція наукових знань про економічні ресурси

Концепт ресурсів	Період	Представники	Характеристика
1	2	3	4
Технологічний концепт ресурсів, заснований на усвідомленні виробництва як процесу безпосереднього використання внутрішніх фізичних властивостей ресурсів - продуктивності праці і родючості землі	Епоха становлення перших рабовласницьких держав	Конфуцій (551 – 479 рр. до н. е.), Сократ (469 – 399 рр. до н. е.), Ксенофонт (430 – 354 рр. до н. е.), Платон (428 – 347 рр. до н. е.), Аристотель (384 – 322 рр. до н. е.)	До економічних цінностей (господарських ресурсів) відносять рабів, землю, рідше – продукти праці, пізніше – гроші. Безпосередньо категорію «ресурси» ще не використовують, проте, економічний зміст даного поняття розкривають через поняття «багатство». Єдиним повноцінним джерелом індивідуального і суспільного добробуту вважається сільське господарство, в якості базової ланки якого розглядається окреме рабовласницьке землеволодіння
	Епоха розвитку феодалізму	Каноністи (представники католицької церкви); Хома Аквінський (1226 – 1274)	Трактують економічні положення переважно з позицій античної традиції, спираючись, в основному, на переконання Аристотеля. До економічних ресурсів відносять землю і працю. Економічні ресурси все ще не стали предметом наукового аналізу
Зародження та формування сучасного економічного концепту ресурсів	Епоха розквіту ідей класичної та марксистської політекономії (XVII – XIX ст.)	В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, С. Мільє, Т. Р. Мальтус, Ж.-Б. Сей, К. Маркс та ін.	Традиційні засоби одержання благ для існування починають усвідомлюватися як фундаментальні фактори виробництва, найважливіші ресурси всієї економіки. При цьому капітал і праця вже однозначно сприймаються як економічні ресурси, а земля ще розглядається лише як фізичний ресурс. У концепції Ж.-Б. Сея (відомої як «теорія трьох факторів виробництва») вперше здійснюється класифікація ресурсів. Основна ідея концепції зводиться до того, що в суспільному виробництві взаємодіють три рівноправні ресурси – праця, капітал і земля, кожен з яких породжує потік доходу для свого власника у формі заробітної плати, позичкового відсотка і ренти відповідно. Т. Р. Мальтус вперше сформулював задачу про необхідність підтримки балансу між трудовими і природними ресурсами, що заклало основу формування наукового напрямку, пов'язаного з аналізом ресурсних обмежень у сфері економіки. Ресурсна складова теоретичної концепції К. Маркса включає важливі положення про особистий (людина) і речовий (засоби і предмети праці) фактори виробництва та передбачає можливість соціально справедливого розподілу суспільного багатства за участю держави. Провідним економічним фактором К. Маркс вважав працю найманих робітників
Економічний концепт ресурсів, заснований на пріоритеті споживання	Епоха розвитку неокласичної ринкової теорії та поглиблення концепту рівноправності та компліментарності ресурсів (починаючи з кінця XIX ст. і до сучасного моменту)	К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бьом-Баверк; Дж. Б. Кларк, П. Х. Дуглас, Ч. В. Кобб	У теорії витрат виробництва К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бьом-Баверк пропонується цінність благ вимірювати цінністю спожитих у процесі їх створення ресурсів. Проблема визначення частки кожного з факторів виробництва у вартості створеного продукту аналітично вирішується Дж. Б. Кларком, який сформулював теорію складної граничної продуктивності ресурсів. Подальший розвиток і конкретизацію означений підхід у дослідженні ресурсів отримує у теорії виробничої функції Ч. В. Кобба та П. Х. Дугласа.

1	2	3	4
	Зрушення в класичній ресурсній парадигмі. Формування теорії постіндустріального суспільства (XX ст.)	А. Маршалл, Й. Шумпетер, Д. Белл, Дж. Гелбрейт, О. Тоффлер, П. Друкер	До традиційного списку факторів господарської діяльності (праця, земля, капітал) віднесені підприємницькі здібності (організаційно-управлінський ресурс) та інформація (знання та технологія). З другої половини XX ст. провідним економічним ресурсом розвитку суспільства визнається інформація. Володіння достовірною інформацією є необхідною умовою для вирішення проблем, що стоять перед економічним суб'єктом. У той же час навіть повна інформація не є гарантією успіху. Уміння використовувати отримані відомості для ухвалення найкращого за існуючих обставин рішення характеризує такий інформаційний ресурс, як знання. Уособленням цього ресурсу виступають кваліфіковані кадри.
	Поява теорії ресурсного потенціалу (кінець XX – початок XXI ст.)		

Розроблено автором на основі [3 – 6].

Майже до початку XVII ст. як економічні ресурси, так і ресурсні обмеження економіки не були об'єктом наукового аналізу, а наукова теорія пізнання ресурсів починає активно розвиватися в епоху розквіту ідей класичної та марксистської політекономії (XVII – XIX ст.) з початком формування категорії «капіталу» як одного з найважливіших ресурсів економіки. У контексті ідей класичної політичної економії капітал, праця та земля вже однозначно сприймаються як рівноправні ресурси, кожен з яких породжує потік доходу для свого власника у формі заробітної плати, позичкового відсотка і ренти відповідно [2]. У цей час традиційні засоби одержання благ для існування поступово починають сприйматись не лише як джерела формування приватного багатства (індивідуального доходу), але також як базові фактори суспільного виробництва, найважливіші ресурси національної економіки.

У XX ст. на фоні подальшого поглиблення конкурентної боротьби та зростання внаслідок цього запиту на особливий новаторський тип підприємницького мислення, концепція пізнання ресурсів приростає положеннями про особливу роль підприємницьких здібностей. Внаслідок розгортання процесів інформатизації економіки та всіх сфер суспільного життя з другої половини XX ст. провідним економічним ресурсом стає інформація, особливе місце в якій посідають наукові знання [6].

Недивлячись на досить тривалу еволюцію наукових уявлень про ресурсну проблематику, основним проблемним питанням в теорії пізнання ресурсів є неузгодженість термінологічного апарату та ототожнення сутності понять «ресурси», «економічні ресурси» та «фактори виробництва».

Метою даної статті аналіз системи категорій і понять, пов'язаних із розумінням економічної природи ресурсів підприємств, виділення найважливіших рис і розмежування галузі їх застосування.

Термін «ресурс» походить від французького «*resource*» – допоміжний засіб. У радянському енциклопедичному словнику під ресурсами розуміють грошові кошти, цінності, джерела (засобів) коштів, доходів [7]. У тлумачних словниках російської мови «ресурси» розглядають як 1) запаси, джерела будь-чого; 2) засоби, до яких звертаються за необхідності [8].

Слід зазначити, що економічна довідкова література наводить різні трактування досліджуваного поняття (табл. 2). Так, наприклад, в економічній енциклопедії за ред. проф. С. В. Мочерного надається достатньо загальне визначення: «ресурси – основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку» [9]. Натомість, в економічному словнику С. М. Гончарова ресурси визначаються як природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби для створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості [10]. Майже аналогічне визначення наводять автори економічного тлумачно-термінологічного словника, які під ресурсами розуміють всі засоби, запаси, можливості, джерела будь-чого, включаючи природні, інтелектуальні та технологічні, які можуть бути застосовані в господарській діяльності [11]. При цьому не зрозумілим залишається, чому саме виділеними видами обмежується перелік ресурсів, оскільки, на наш погляд, він не є вичерпним.

Не зосереджуючи увагу на видах, а роблячи акцент на напрямках і цілях використання, тлумачить поняття ресурси Л. Г. Огорокова, за переконанням якої «ресурси – сукупність засобів, запасів, джерел, засобів і предметів праці, що є в наявності у підприємства і що можуть бути мобілізованими і приведені в дію, а також використаними для досягнення його цілей» [12].

Слід зазначити, що ототожнення поняття «ресурси» із засобами та предметами праці (що, на жаль, зустрічається в економічній літературі), на наш погляд, значно звужує досліджуване поняття, оскільки не враховує у складі ресурсів таких провідних їх видів, як інформація, знання, підприємницькі здібності.

Досить цікавою є точка зору українських науковців (представників наукової школи ХДУХТ), відповідно до якої ресурси підприємства розглядаються як елемен-

тарні фактори виробництва, що представлені сукупністю матеріальних елементів і виконавчих трудових ресурсів, які формуються «на вході» підприємства з метою комплексного використання в процесі виробництва товарів і послуг [13]. У цілому підтримуючи представлений підхід, необхідно зазначити, що з наведеного визначення досліджуваного поняття не зрозуміло, чи відносяться до основних елементів ресурсів такі їх види, як фінансові ресурси або нематеріальні активи, оскільки

Таблиця 2

Тлумачення поняття «ресурси» в економічній літературі

Автор, назва роботи	Зміст визначення
Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – С. 1118.	Ресурси (від франц. ressource – допоміжний засіб (допоміжні кошти)) – грошові кошти, цінності, джерела (засобів) коштів, доходів (наприклад природні ресурси)
Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2002. – С. 206.	Ресурси (фр. ressource – допоміжний засіб) – основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку
Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір; [за ред. проф. С. М. Гончарова]. – К.: ЦНЛ, 2009. – 264 с.	Ресурси визначаються як природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби для створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості
Коноплінська В. А. Економічний тлумачно-термінологічний словник / В. А. Коноплінська, Г. І. Філіна. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.	Ресурси – усі засоби, запаси, можливості, джерела чогонебудь, включаючи природні, інтелектуальні і технологічні, які можуть бути застосовані в господарській діяльності
Економіка зарубіжних країн: підручник / А. С. Філіпенко. – К.: Либідь, 1998 – С.18.	Ресурси (фр. ressources – засоби, запаси, можливості, джерела) в економіці розглядаються як складові елементи виробничого потенціалу, якими володіє окрема країна чи світове співтовариство і які використовуються для економічного, соціального, науково-технічного розвитку
Новицький В. Є. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку: навч. посіб. – К.: НАУ, 2004. – С. 31.	Ресурси – матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використовувати та реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах. Ресурси поділяються на види (групи, типи) відповідно до своєї природи та функціональних особливостей
Основи економічної теорії: підручник / За заг. ред. О. О. Мамалуя. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 133.	Ресурси – це капітал фірми, тобто благо, використання якого дає можливість збільшити майбутні блага
Терещенко С. І. Ресурсний потенціал підприємства: функції та структура / С. І. Терещенко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2012. – Вип. 2(58). – С. 191–196.	Ресурси – це сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які прямо чи опосередковано беруть участь у виробничому процесі. Особливістю категорії ресурси є їхня відтворюваність, яка здійснюється як у формі споживчої вартості, так і у формі вартості
Реймерс Н. Ф. Экология (теории, законы, правила принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М.: «Россия Молодая», 1994. – 367 с.	Ресурси – будь-які джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати при існуючих технологіях і соціально економічних стосунках (матеріальні, трудові, в т.ч. інтелектуальні, і природні); запаси, джерела засобів; засіб, до якого звертаються в необхідному випадку
Окорокова Л. Г. Ресурсный потенциал предприятий / Л. Г. Окорокова. – СПб., 2001. – 293 с.	Ресурси – сукупність засобів, запасів, джерел, засобів і предметів праці, що є в наявності у підприємства і що можуть бути мобілізованими і приведені в дію, а також використаними для досягнення його цілей
Шталь Т. В. Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібною торгівлі: дис. ... канд. екон. наук: 08.07.05 / Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х., 2006.	Ресурси підприємства – елементарні фактори виробництва, що представлені сукупністю матеріальних елементів і виконавчих трудових ресурсів, які формуються «на вході» підприємства з метою комплексного використання в процесі виробництва товарів і послуг

до елементарних факторів виробництва зазвичай відносять засоби праці, сировину та матеріали та виконавчі трудові ресурси.

На наш погляд, визначаючи поняття «ресурси», доцільно виходити з дослівного перекладу даного поняття та тлумачити його як запаси, цінності, можливості, джерела будь-чого, які можуть бути використані для досягнення цілей розвитку підприємства.

Критичний огляд економічної літератури, присвяченої ресурсній проблематиці, свідчить про використання в науковому обігу одночасно з досліджуваною категорією таких понять, як «економічні ресурси» та «фактори виробництва», які, за нашим переконанням, необхідно чітко розмежовувати.

Низка авторів, серед яких С. Панчишин [14], А. Савченко [15] та ін., єдиною умовою віднесення ресурсів до економічних вважають їх використання в процесі виробництва. Їх точку зору підтримують Л. М. Таранюк, А. І. Шаповал, які під поняттям «економічні ресурси» пропонують розуміти всі природні, людські та вироблені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів і послуг [16]. Економічна довідкова література також містить схожі тлумачення, зокрема, сучасний економічний словник [17] і тлумачний словник економіста [18] трактують економічні ресурси як джерела, засоби забезпечення виробництва. Ширшим за попередні за рахунок доповнення напрямками використання є визначення економічних ресурсів, наведене в економічному енциклопедичному словнику, який підготовлено за редакцією професора Мочерного С. В., де зазначається, що економічні ресурси використовуються в економічній діяльності для виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних і нематеріальних благ, задоволення потреб населення [19].

На відміну від представленого підходу інша група науковців вважає, що критеріями віднесення ресурсів до економічних є їх обмеженість, здатність купуватись та продаватись, а також використовуватись для виробництва економічних благ [20, 21]. Схожу точку зору займають російські дослідники, які стверджують, що основними властивостями економічних ресурсів є: взаємозв'язок і взаємозалежність; мобільність; взаємозамінність (альтернативність); обмеженість [22]. У цьому ж контексті висловлюється й вітчизняний науковець Романчук К. В., за переконанням якого економічні ресурси – це сукупність ресурсів, яким властива обмеженість та цінність, які виступають об'єктом переходу прав власності та інших прав і можуть бути використані в бізнес-процесах суб'єкта господарювання для одержання ним економічних вигід [20].

Окрім вищерозглянутої позиції, серед сучасних дослідників можна виділити систему поглядів, відповідно до якої економічні ресурси ототожнюються з факторами виробництва. За переконанням С. Панчишина [14], С. В. Мочерного [19], І. Ф. Комарницького [23] та ін., між зазначеними поняттями не існує суттєвих розбіжностей, і вони можуть використовуватись як синоніми.

Як було з'ясовано раніше, ресурси – запаси, цінності, можливості, джерела будь-чого, які можуть бути використані для досягнення цілей розвитку підприєм-

ства. Під фактором (англ. *factor* – посередник, від латин. *factor* – той, що робить) розуміють: 1) умову, рушійну силу, причину будь-якого процесу; 2) один з основних ресурсів виробничої діяльності підприємства й економіки в цілому (земля, праця, капітал, підприємництво) [24]. Разом із тим, не дивлячись на близькість досліджуваних понять, їх необхідно розмежовувати.

На наш погляд, говорячи про ресурси, як про обов'язковий компонент будь-якої виробничої діяльності, необхідно підкреслити потенційний характер їх можливого використання. Економічною категорією, що позначає реальне залучення до процесу виробництва товарів і послуг, є категорія факторів виробництва.

Такої ж точки зору дотримується колектив вітчизняних науковців, які вказують на те, що фактори виробництва, на відміну від ресурсів, це вже реально використані в процесі виробництва ресурси. Інакше кажучи, фактори виробництва – це «працюючі ресурси» [25]. На підтримку тези про неідентичність досліджуваних понять К. В. Романчук зазначає, що ресурс – це потенційний фактор: тільки той ресурс, що залучається у виробництво, стає фактором виробництва. На відміну від ресурсів, фактори стають такими тільки в межах взаємодії. Тому виробництво – завжди взаємодіюча єдність його факторів. Так, набуваючи ресурси на ринку, підприємство має на меті використання їх у своїй господарській діяльності, тобто для виробництва товарів (робіт, послуг) або для забезпечення інших потреб, необхідних для його функціонування. Такі ресурси є економічними, оскільки мають ринкову вартість. У випадку безпосереднього використання цих ресурсів у виробництві вони перетворюються на фактори виробництва, тобто в процесі взаємодії з іншими факторами створюють економічне благо, що є кінцевою метою виробничого процесу. Ті ж ресурси, що поки що не використані, вважаються економічними, тобто потенційними, факторами [20].

Таким чином, підбиваючи підсумки проведеного дослідження, зазначимо, що ретроспектива вказує на існування постійної уваги науковців до ресурсу як економічної категорії. Проте, особливого значення вона набуває з початку 1990-х років із розквітом теорії стратегічного управління, у межах якої сформувався так званий «ресурсний підхід» в управлінні фірмою. Більш того, закономірним результатом розвитку наукових поглядів на ресурсну проблематику є поява наприкінці ХХ століття теорії потенціалу підприємства, підґрунтям якої була оцінка ресурсних можливостей господарюючого суб'єкта для досягнення поставлених цілей. Внаслідок цього перспективою подальших досліджень є визначення категоріальної сутності, наукової атрибуції поняття «потенціал», встановлення концептуальної межі щодо інших категорій – «ресурси», «ресурсний потенціал». ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Терещенко С. І. Ресурсний потенціал підприємства: функції та структура / С. І. Терещенко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2012. – Вип. 2(58). – С. 191 – 196.

2. **Сэй Ж.-Б.** Трактат по политической экономии / Ж.-Б. Сэй. – М.: Изд-во «Дело», 2000. – 232 с.

3. Всемирная история экономической мысли. В 6 т. Т. 1. От зарождения экономической мысли до первых теоретических систем политической жизни / МГУ им. М. В. Ломоносова. – М.: Мысль, 1987. – 606 с.

4. **Онкен Август.** История политической экономии до Адама Смита / Август Онкен; [пер. с нем.]. – СПб.: Типография М. А. Александрова, 1908. – 494 с.

5. **Маршалл А.** Принципы экономической науки. В 3-х т. / А. Маршалл; [пер. с англ.]; под ред. О. Г. Радынова. – М.: Прогресс, 1993.

6. **Кушнір Л. Л.** Гносеологія ресурсів в економіці, її еволюція і сучасний концепт / Л. Л. Кушнір // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 3(57). – С. 310 – 313.

7. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – С. 1118.

8. **Ожегов С. И.** Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: Оникс, 2008. – 736 с.

9. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2002. – С. 206.

10. **Гончаров С. М.** Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір; [за ред. проф. С. М. Гончарова]. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 264 с.

11. **Коноплінська В. А.** Економічний тлумачно-термінологічний словник / В. А. Коноплінська, Г. І. Філіна. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.

12. **Окорочова Л. Г.** Ресурсний потенціал підприємств / Л. Г. Окорочова. – СПб.: С-ПбГТУ, 2001. – 293 с.

13. **Шталь Т. В.** Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі : дис. ... канд. екон. наук: 08.07.05 / Т. В. Шталь / Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х., 2006.

14. **Панчишин С.** Макроекономіка : навч. посібник / С. Панчишин. – К., 2001. – 548 с.

15. **Савченко А. Г.** Макроекономіка : підручник / А. Г. Савченко. – К.: КНЕУ, 2007. – 448 с.

16. **Таранюк Л. М.** Особливості визначення ефективності використання ресурсів на підприємстві в умовах перехідної економіки / Л. М. Таранюк, А. І. Шаповал // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 3. – Т. 2. – С. 123 – 131.

17. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 512 с.

18. **Гончаров С. М.** Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір. – К.: ЦУЛ, 2009. – 264 с.

19. **Мочерний С. В.** Економічний енциклопедичний словник / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устинко, С. І. Юрій. – Львів: Світ, 2006. – 568 с.

20. **Романчук К. В.** Сутність та види економічних ресурсів: обліково-аналітичний вимір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc...34/27.pdf

21. **Косік А. Ф.** Мікроекономіка: навч. посібник / А. Ф. Косік, Г. Е. Гронтовська. – К.: ЦУЛ, 2004. – 416 с.

22. **Николаева Т. И.** Ресурсный потенциал торговой организации как основа ее развития / Т. И. Николаева, С. Н. Лыкасова // Известия УрГЭУ, 2010. – № 3(29). – С. 119 – 124.

23. **Комарницький І. Ф.** Економічна теорія / І. Ф. Комарницький. – Чернівці, 2006. – 334 с.

24. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/38/53412/385165.html>

25. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : навч. посібник / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 688 с.

REFERENCES

Biletska, L. V., Biletskyi, O. V., and Savych, V. I. *Ekonomichna teoriia (Politekonomiia. Mikroekonomika. Makroekonomika)* [Economics (Political Economics. Microeconomics. Macroeconomics)]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2009.

Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Akademiia, 2002.

“Ekonomichna entsyklopediia” [Economic Encyclopedia]. <http://slovopedia.org.ua/38/53412/385165.html>

Honcharov, S. M., and Kushnir, N. B. *Tlumachnyi slovnyk ekonomista* [Dictionary of Economics]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2009.

Honcharov, S. M., and Kushnir, N. B. *Tlumachnyi slovnyk ekonomista* [Dictionary of Economics]. Kyiv: TsUL, 2009.

Kushnir, L. L. “Hnoseolohiia resursiv v ekonomitsi, ii evoliutsiia i suchasnyi kontsept” [Epistemology of resources in the economy, its evolution and contemporary concept]. *Visnyk ZhDTU*, no. 3(57) (2011): 310-313.

Konoplińska, V. A., and Filina, H. I. *Ekonomichnyi tлумачno-termiнологічний slovnyk* [Economic glossary and glossary of terms]. Kyiv: KNT, 2007.

Kosik, A. F., and Hrontkovska, H. E. *Mikroekonomika* [Microeconomics]. Kyiv: TsUL, 2004.

Komarnytskyi, I. F. *Ekonomichna teoriia* [Economics]. Chernivtsi, 2006.

Marshall, A. *Printsipy ekonomicheskoy nauki* [The principles of economics]. Moscow: Progress, 1993.

Mochernyi, S. V., Larina, Ya. S., and Ustyanko, O. A. *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Economic Encyclopedic Dictionary]. Lviv: Svit, 2006.

Okorokova, L. G. *Resursnyi potentsial predpriiaty* [The resource potential of enterprises]. St. Petersburg: SPbGTU, 2001.

Onken, A. *Istoriia politicheskoy ekonomii do Adama Smita* [The history of political economy before Adam Smith]. St. Petersburg: Tipografiya M. A. Aleksandrova, 1908.

Ozhegov, S. I., and Shvedova, N. Yu. *Tolkovyy slovar russkogo iazyka* [Dictionary of Russian language]. Moscow: Oniks, 2008.

“Ot zarozhdeniia ekonomicheskoy mysli do pervykh teoreticheskikh sistem politicheskoy zhizni” [From the inception of economic thought before the first theoretical systems of political life]. In *Vsemirnaia istoriia ekonomicheskoy mysli*. Moscow: Mysl, 1987.

Panchyshyn, S. *Makroekonomika* [Macroeconomics]. Kyiv, 2001.

Rayzberg, B. A., Lozovskiy, L. Sh., and Starodubtseva, E. B. *Sovremennyy ekonomicheskyy slovar* [Modern Dictionary of Economics]. Moscow: INFRA-M, 2010.

Romanchuk, K. V. “Sutnist ta vydy ekonomichnykh resursiv: oblikovo-analitychnyi vymir” [Essence and types of economic resources: accounting and analytical measurement]. archive.nbuv.gov.ua/portal/soc...34/27.pdf

Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar [Soviet Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskaia entsyklopediia, 1983.

Shtal, T. V. “Kompleksna otsinka resursnoho potentsialu pidpriemstv rozdribnoi torhivli” [Comprehensive assessment of resource potential retailers]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.05*, 2006.

Sey, Zh.-B. *Traktat po politicheskoy ekonomii* [A treatise on political economy]. Moscow: Delo, 2000.

Savchenko, A. H. *Makroekonomika* [Macroeconomics]. Kyiv: KNEU, 2007.

Taraniuk, L. M., and Shapoval, A. I. "Osoblyvosti vyznachennia efektyvnosti vykorystannia resursiv na pidpriemstvi v umovakh perekhidnoi ekonomiky" [Features of the definition of resource efficiency in the company in a transitional econo-

my]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, vol. 2, no. 3 (2008): 123-131.

Nikolaeva, T. I., and Lykasova, S. N. "Resursnyy potentsial togovoy organizatsii kak osnova ee razvitiia" [The resource potential of the trade organization as the basis of its development]. *Izvestiia UrGEU*, no. 3(29) (2010): 119-124.

Tereshchenko, S. I. "Resursnyi potentsial pidpriemstva: funktsii ta struktura" [Enterprise Resource potential: function and structure]. *Visnyk NUVHP*, no. 2(58) (2012): 191-196.

УДК 658.14

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

ГНИП Н. О.

УДК 658.14

Гнип Н. О. Дослідження результатів діяльності в системі планування фінансового потенціалу підприємств

У статті проаналізовано фінансові показники діяльності підприємств Харківської області у 2001 – 2011 рр., що підтверджує кризовий стан вітчизняного реального сектора економіки. Досліджено вплив результатів діяльності підприємства на структуру його фінансового потенціалу в системі планування фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Доведено, що функціями управління є планування, організація, мотивація та контроль. Виявлено, що фінансове планування – це планування всіх фінансових ресурсів, доходів і напрямів їх витрачання, що складають основу фінансового потенціалу для забезпечення розвитку підприємства. Фінансове планування, як одна з функцій управління, дозволяє передбачити всі необхідні дії та максимум несподіванок, які можуть виникнути в процесі діяльності, і запропонувати шляхи мінімізації негативних наслідків «розпилення» фінансового потенціалу.

Ключові слова: управління, фінансовий потенціал, фінансове планування.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Гнип Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри обліку і аудиту, Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: x-goldystar@rambler.ru

УДК 658.14

Гнип Н. А. Исследование результатов деятельности в системе планирования финансового потенциала предприятий

В статье проанализированы финансовые показатели деятельности предприятий Харьковской области в 2001 – 2011 гг., что подтверждает кризисное состояние отечественного реального сектора экономики. Исследовано влияние результатов деятельности предприятия на структуру его финансового потенциала в системе планирования финансовой деятельности субъектов хозяйствования. Доказано, что функциями управления являются планирование, организация, мотивация и контроль. Выведено, что финансовое планирование – это планирование всех финансовых ресурсов, доходов и направлений их растрат, составляющих основу финансового потенциала для обеспечения развития предприятия. Финансовое планирование, как одна из функций управления, позволяет предусмотреть все необходимые действия и максимум неожиданностей, которые могут возникнуть в процессе деятельности, а также предложить пути минимизации негативных последствий «распыления» финансового потенциала.

Ключевые слова: управление, финансовый потенциал, финансовое планирование.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Гнип Наталья Александровна – кандидат экономических наук, преподаватель кафедры учета и аудита, Харьковский институт банковского дела Университета банковского дела Национального банка Украины (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: x-goldystar@rambler.ru

UDC 658.14

Gnip N. A. Study of the Results of Activity in the System of Planning of Financial Potential of Enterprises

The article analyses financial indicators of activity of enterprises of the Kharkiv Oblast in 2001 – 2011, which confirms the crisis state of the domestic real sector of economy. It studies impact of the results of an enterprise activity on the structure of its financial potential in the system of planning financial activity of economic subjects. It proves that the management functions are planning, organisation, motivation and control. It reveals that financial planning is planning of all financial resources and income and directions of their spendings, which constitute the basis of the financial potential for ensuring development of an enterprise. Financial planning, as one of the functions of management, allows envisaging all necessary actions and maximum of surprises that may arise in the process of activity and also offering ways of minimisation of negative consequences of "dissipation" of the financial potential.

Key words: management, financial potential, financial planning.

Pic.: 1. **Bibl.:** 8.

Gnip Natalia A. – Candidate of Sciences (Economics), Lecturer of the Department of Accounting and Auditing, Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (pr. Peremogy, 55, Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: x-goldystar@rambler.ru

У сучасних умовах управління фінансами є найскладнішою і найвідповідальнішою ланкою у системі управління діяльністю будь-якого суб'єкта господарювання. Процес управління фінансами підприємств, включаючи управління фінансовим потенціалом, здійснюється в рамках механізму фінансового менеджменту.

Зміни в економіці України, пов'язані з переходом до ринкових стосунків, вимагають пошуку нових спо-

собів і підходів до технологій управління, у тому числі в області фінансового менеджменту. Аналіз фінансово-економічних результатів суб'єктів господарювання в сучасних умовах показує, що погіршення в ефективності управління фінансовою діяльністю пов'язане з кризовою ситуацією в країні. Усе це зумовлює необхідність комплексного застосування і розвитку сучасного інструментарію системи фінансового управління, яка по-